

MARJANE SATRAPI: PERSEPOLIS

*Képregény-
legendák*

Beszélgetések Istennel

JURDI LEILA

A PERSEPOLIS SZEMÜNK LÁTTÁRA FELNÖVEKVŐ HŐSNŐJE, MARJANI ÉPPÚGY AZ IDENTITÁSÁT KERESI, MINT A SZÁZADVÉGI IRÁNI TÁRSADALOM.

Perszepolisz, Marjane Satrapi francia-iráni író nő életrajzi ihletésű képregényének a címeként szolgáló, az első és eredeti, óperzsa főváros, amelynek romjai mára a világörökség részévé váltak. Az Iráni Iszlám Köztársaság történelmén végigfutva többeknek juthat eszébe a kaotikus és abszurd jelző, valamint az identitáskeresés fogalma. A 20. század elején török mintára igyekeztek modernizálni az országot, majd a második világháború során brit és szovjet megszállás vette kezdetét, megbuktatták a németbarát sahot, majd később a miniszterelnököt is, Mohamed Reza Pahlavit téve a hatalom élére, aki élvezve a nyugati befolyást tejhatalommal rendelkezett, és az iráni polgárok alapvető emberi jogaival visszaélve vezette az országot. Az egyre erősödő elégedetlenség vezetett az 1979-es iráni forradalom kitöréséhez, amely Satrapi képregényének a kiindulópontjaként szolgál. A mű rendkívül személyes látletet adja a korszaknak, hiszen az író nő nem kevesebbre vállalkozik, mint saját emlékeinek rendszerezésére, az ok-okozati kapcsolatok feltárására, és a velük való – néhol kegyetlennek tűnő – szembenézésre.

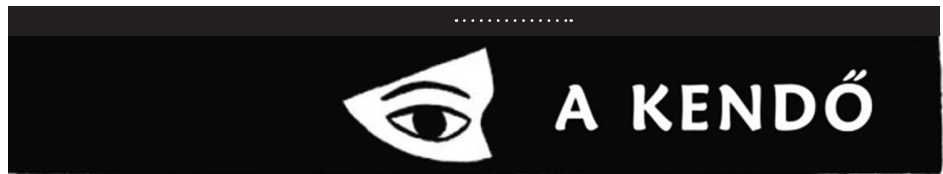
Az olvasónak elsőre egy könnyed, kedves, és abszurd humorral bővelkedő visszaemlékezésnek tűnhet a 2000-2003 között folytatásokban megjelent *Persepolis* (magyarul először a Nyitott Könyvműhely adta ki, 2003-ban, Rády Krisztina fordításában – *A szerk.*) az író nő őszintesége, a karakterek esendősége által azonban mégis szívbe markoló és tragikusan fájdalmas

történet kerekedik ki a könyv végére. A főszereplő, Satrapi, akit a könyvben a családja csak Marjinak szólít, a történet kezdetén még csak tíz éves, rendkívül naiv, idealista és ártatlan, de olyannyira makacs és önfejű, hogy a család tiltakozásának

ellenére is kison, hogy titokban részt vegyen a tüntetéseken. A képregény a kislány felnőtté válásnak történetét meséli végig, aki a vizontagságos iráni történelem kellős közepén kénytelen valamiféle identitást kialakítani magának, mindezt csak azért, hogy a végére rájöjjön, minden végig ott volt vele, benne, a családjában, egy erős és megtörhetetlen alapként, túlélve bármit, a romos ókori perzsa fővároshoz, Perszepoliszhoz hasonlóan.

A mű egyik legfontosabb kérdése az identitás kialakulása, formálódása, valamint hogy létezik-e ez egyáltalán, vagy mindig a körülöttünk lévő világhoz képest tudjuk csak meghatározni magunkat. Éppen ezért válik olyannyira érdekessé, hogy Satrapi nem kitalált, általa megformált szereplőkkel dolgozik, hanem a saját családjának, és önmagának a történetét szerkeszti

„Identitása folyamatosan formálódik”

össze egy az olvasó számára is értelmezhető és átélhető egésze. Jelen van tehát a megszerkesztettség, ez mégis valós és megtörtént alapokon nyugszik, így sokszor van olyan érzésünk, mintha egy kiskamasz naplóját lapoznánk végig, akinek a gondolatai a szemünk láttára változnak, formálódnak: Satrapi szemén keresztül nézünk bele egy tükörbe, amelyben látni véljük a 20. századi iráni történelmet, és a politikai érdekek által vezérelt, tömredék emberi sorsot.

A képregény egyik legfőbb sajátossága, hogy nem klaszszikus felépítésű elbeszélés, hanem elbeszéléssé alakított életrajz, megtörtént eseményekkel és valós szereplőkkel, a főhős szemén keresztül elmesélve, aki nem más, mint a gyermeki világba visszahelyezett szerző. A *Persepolis* erősen szubjektív, mégis rendszerbe szedett, egyes szám első személyben prezentált visszaemlékezés. A rendszer pedig nem más, mint a főszereplő Marji felnőtté válásának három korszaka, amelyeket a kislány kora, valamint földrajzi elhelyezkedése is elhatárol egymástól.

Az emlékezés aktusa távolságot terem, már csak az emlékek rendszerezése miatt is. A mű minimalista vizuális világa összefüggésbe hozható ezzel az elkerülhetetlen távolsággal, a megértés vágyával, vagyis a *Persepolis* fekete-fehér rajzainak egyszerűségével, hiszen az emlékek is valahogy így sorakoznak a fejünkben, tisztán és egyszerűen, annak ellenére, vagy inkább épp annak köszönhetően, hogy már kialakult az időbeli távolság, vagyis az emlék a múlt része lett. A képregényben visszatérő elem a halál, a halott vagy megkínzott testek ábrázolása, melyeknek az az érdekessége, hogy ezek általában a kislány elképzelt „emlékei”, neki a halottakról csak mesélnek a szülei, az ő fejében megszülető képeket látják az olvasók.

Az első korszak elején megismerjük a tíz éves Marjit, aki felső középosztálybeli családjával él egy modernizálódó, de nyugati befolyás alatt álló ország-

ban. A kislány vallásos, hisz abban, hogy az uralkodó Isten tette az ország élére, így kezdetben a forradalommal sem ért egyet. Szülei rövid időn belül megosztanak vele egy családi történetet, ami megváltoztatja eddigi nézeteit, ettől kezdve már ő is a forradalmat támogatja. Ezen ponton érdemes visszacsatolni az identitás keresés kérdéskörére, hiszen a könyvben többször idéz elő konfliktushelyzetet. A főszereplő karakter gondol valamit, hisz valamilyen, sokszor makacsul és bután, végül konfliktusba keveredik az őt körülvevő emberekkel és világgal, ebből a konfliktusból pedig megszületik valami új, egy új gondolat, új hit – Marji identitása folyamatosan formálódik, változik.

Az első korszak végét nem csak Marji tízedik életéve jelzi, de ekkor tör ki, és zajlik le az iráni forradalom is. Párhuzam vonható az emberi sorsok és a történelem alakulása között, hiszen a forradalom az ország identitáskereséseként is értelmezhető: Marjihoz hasonlóan az iráni emberek is egy jobb és függetlenebb jövőben hittek, amikor megdön-

„A forradalom visszajára sült el”

teni igyekeztek a királyságot. A kommunista, nyugatellenes forradalom mégis a visszajára sült el, hiszen egyik diktatúrát váltotta a másik, az eredeti lázadókat pedig bebörtönözték és kivégezték. A nyugati befolyást egy még keményebbnek bizonyuló hatalom váltja föl, a mindent irányítani akaró vallási vezetés. A kialakult helyzet több mint abszurd, hiszen az országuk identitását a forradalom által befolyásolni vágyó embereket a győzelem után eltávolították, és kialakítottak egy olyan hatalmi rendszert, mely pont az ellenkezőjét csinálja, mint amire vágytak.

Ebben a rendszerben nem az emberek alakítják a világukat, hanem a világ alakítja és nyomja el őket, fentről érkező szabályokra hivatkozva. Marji az átalakuló iráni hétköznapok közepette válik kiskamasszá, egyre több konfliktusba keveredik, nehezen illeszkedik be az újonnan kialakult, cseppet sem őszinte iráni politikai rendszerbe. A szókimondó és bátor kislányt végül tizennégy éves korában szülei Bécsbe küldik tanulni, ám a szerencsésnek

tűnő döntés félelemből születik meg, miután belátják, hogy öntudatos és önállóan gondolkodó, jó kritikai képességekkel megáldott lányuknak nincs helye az Iszlám Köztársaságban, így kénytelenek áldozatot hozni gyermekük biztonsága érdekében. Marji identitása ellentmond az országénak, ami boldogulnia kellene.

A történet második része Bécsben folytatódik, ahol a kislány először egy iráni családnál találja magát, ahol viszonylag gyorsan kiderül, hogy nem látják szívesen, majd egy egyházi középiskola kollégiumába költözik. A kislány itt is folyton konfliktusokba keveredik, nem megy neki könnyen a beilleszkedés, mintha se itt, se otthon nem tudna azonosulni az éppen fennálló rendszerrel. A nyugaton nevelődő iráni család lánya egyidős Marjival, mégsem találnak semmilyen kapcsolódási pontot, az egyházi iskolában a tanárok lenézik az irániakat, egyedül az odajáró nihilista punk diákokkal barátkozik össze, de velük is csak azért, mert számukra rendkívül érdekes és izgalmas a háborút megjárt iráni „menekült” lány története. Marji Bécsben már nem beszélget Istennel, a kezdeti elveszettség után teljes metamorfózison megy keresztül, megváltozik a teste, egyre nőiesebb lesz, amit a lányok többségéhez hasonlóan katasztrófa-ként él meg, végül levágatja a haját, elkezd magát sminkelni, dohányzik, fűvezik, és kezdetét veszi életében a

serdülőkori dekadencia. Egyszer még édesanyja is meglátogatja, ami a könyv egyik legérzelmesebb része, hiszen Satrapi olyan emlékekbe avatja be az olvasót, amik segítik átélni az érzést, amelyet egy otthonról száműzött gyerek érezhet, amikor pár napra újra beszívrog az életébe az otthon melege és a hovatartozás nyugalma. Marji bécsi korszakát a szerelmével való szakítás zárja, ami újabb metamorfózist idéz elő a lány életében. A lány a tizennyolcadik születésnapját az utcán tölti, majd utána még jó néhányat, hajléktalanként tengődve, míg végül be nem kerül a kórházba egy hideg téli estén. Ekkor hozza meg a döntést, hogy hazatér Iránba.

A történet harmadik szakaszában Marji újra otthon van a családjával, a forradalom és az iraki háború lecsengett, az iráni helyzet normalizálódni látszott. Az emberek hozzászótkak a szabályokhoz, megtanultak lázadni ellenük a maguk módján, amely annyit jelentett, hogy a társadalmi és a privát szféra két részre szakadt. Létezett egy iráni társadalom, amit mindenki látott, és létezett egy másik, ami a hatalom elől eldugottan, zárt ajtó mögött zajlott. Ebbe a társadalomba csöppent bele a nyugati eszmékből is kiábrándult Marji. A lány kezdetben nem akar találkozni senkivel, depressziós, pszichológushoz jár, és még az öngyilkosságot is megkísérli, ami egy újabb új-

„Már nem beszélget Istennel”

jászületéshez vezet, ekkor határozza el, hogy egyetemre megy. Kezdetben megré-

míti a prűdnek tűnő iráni társadalom, ám végül látszólag megtalálja magának a társaságot, még férjhez is megy, persze csak azért, hogy később rájöjjön, nem illenek össze az iráni férfival.

Marji életében több meghatározó figura vesz részt, több összetűzés és konfliktus is formálja. Sokat tanul a nagymamájától, a szüleitől, nagy hatással van rá a kommunista nagybácsi, Anoosh, akit végül kivégeznek, de több olyan emberrel is találkozik, akikkel nem ért egyet, ám mindegyik találkozásban közös: nem fél konfliktushelyzetekbe keveredni, így egyre több és több dolgot tanul meg a világról, ami körül veszi, és mindezt képes úgy véghezvinni, hogy nem veszíti el önmagát. Marji végül megtalálja a nyugalmát, az identitását, hiszen ez végig ott volt vele, és elfogadja, hogy talán ez az oka annak, hogy igazán nem tartozik már sehová, de ez így van rendjén.

A *Persepolis* rendkívül megható, ugyanakkor humoros utazás a múltba, traumafeldolgozás, amelynek során az olvasó olyan mindig és mindenhol aktuális kérdésekkel szembesülhet, mint az identitás, a test, a nőiség kérdése, valamint az, hogy mennyire elkerülhetetlen módon folynak össze ezek a dolgok a politika és a történelem eseményeivel.

LIBRI KÖNYVKIADÓ, 2019.